

ENGELLİ BİREYLERİN AFET FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ ARAŞTIRMA RAPORU

Araştırmanın Yöntemi:

İl Müdürlüğümüz koordinasyonunda yürütülen ve Türkiye Ulusal Ajansı tarafından hibe desteği sağlanan 2016-1-TR01-KA204-034345 numaralı “Afetlere Karşı Engelleri Birlikte Aşalım” adlı AB Erasmus + projesi kapsamında, engelli bireylerin afet ve acil durum bilinci düzeylerinin belirlenmesi amacıyla İl Müdürlüğümüz tarafından Anadolu Üniversitesi A.Ö.F Öğrenme Teknolojileri Araştırma Geliştirme Birimi iş birliğinde 41 sorudan oluşan anket formu hazırlanmıştır.

Bu araştırmada temel olarak fiziksel, görme ve işitme engellilerin afetlere hazırlık ve farkındalıklarının belirlenmesine yönelik bir çalışma yürütülmüştür. Anket çalışması çerçevesinde; ankete katılanların demografik özelliklerinin ve engellilik durumlarının yanı sıra, afet konusundaki bilgi düzeyleri, afet tecrübeleri, afetlere yönelik farkındalık ve afet risklerine karşı hazırlık düzeyleri irdelenmiştir.

Bu amaca uygun olarak, soru formunun hazırlanması sürecinde afetlere yönelik farkındalık ve hazırlık konusunu araştırmak üzere bazı ana başlıklar ve öğrenilmek istenilen hususlar belirlenmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye’de ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilmiş benzer çalışmalar incelenmiştir. İncelemeler ve çalışmalar neticesinde anket formu oluşturulmuş, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F Öğrenme Teknolojileri Araştırma Geliştirme Birimi ile yapılan istişareler neticesinde de son haline getirilmiştir.

Anket formu toplamda beş bölüm ve 41 sorudan meydana gelmektedir. Bu bölümler; demografik bilgiler, engellilik bilgileri, afet tecrübe bilgileri, afet risklerine hazırlık bilgileri ve değerlendirme bölümünü içermektedir.

Dört sayfalık anket formunun dağıtımını amacıyla Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerindeki engelli derneklerinin ve eğitim kurumlarının adreslerine gidilmiş; fakat çoğu derneğin belirtilen adreste faaliyette olmadığı tespit edilmesi nedeniyle anket dağıtımını ulaşılabilen kuruluşlar ile sınırlı kalmıştır. Söz konusu anket çalışması, iki fiziksel engelliler derneği üyelerine, bir özel eğitim ve iyileştirme merkezinde rehabilitasyon hizmeti alan görme engellilere ve engelliler entegre yüksek okulunda eğitim alan işitme engelli bireylere uygulanmak üzere elden teslim edilmiş ve 126 kişiden geri dönüş sağlanmıştır.

Araştırmanın istatistiksel veri analizinde Anadolu Üniversitesi A.Ö.F Öğrenme Teknolojileri Araştırma Geliştirme Birimi'nden yararlanılmıştır.

Araştırmanın Örneklemi:

Hazırlanan bu anket ilk etapta Eskişehir Sakatlar Derneği, Görsem Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Eskişehir Bedensel Engelliler Derneği ve Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksek Okulu'ndaki araştırmaya katılmayı kabul eden fiziksel, görme ve işitme engelli bireylere uygulanmıştır. Çalışmanın örneklemi, bu merkezlere üye olan veya eğitim alan **126 fiziksel, görme ve işitme** engelli bireyden oluşmaktadır.

Bulgular ve Yorum:

Çalışma neticesinde elde edilen bulgular şu şekildedir:

Sosyo-demografik ve engellilik durumuna ilişkin bulgular;

1. Ankete katılan kişilerin 76'sı erkek 50'si kadındır. % 84'lük kesim medeni durumunun bekâr olduğunu belirtmiştir.
2. Ankete katılanların % **53'ü** 20-29 yaş aralığındadır. % 21'lik kesimi oluşturan 30-50 yaş arasındaki engelli bireylerin sayısı; 25, % 11'lik kesimi oluşturan 50 yaş ve üstü bireylerin sayısı ise 14 kişidir.
Buna göre ankete katılanların yarısından fazlası genç engelli bireylerden oluşmaktadır.
3. Engelli bireylerin % 37'si lise, % 26'sı ise lisans mezunudur. İlkokul mezunlarının oranı % 13, ortaokul mezunlarının oranı ise % 14'dür. Okuma yazma bilmediğini beyan edenlerin oranı % 8'dir. % 2' lik kesim ise herhangi bir mezuniyeti olmamasına rağmen okuryazardır.
Genelleme yapılacak olursa yerel boyutta proje hedef grubundaki her 10 engelli bireyden en az 9'unun okuma yazması vardır.
4. Çalışmaya katkı veren kişilerin % **34'i fiziksel**, % **18'i görme**, % **48'i ise işitme** engellidir.
5. Engelli bireylerin **58'i** % 40-59; **45'i** % 60-79, **20'si** ise % 80-100 aralığında engel oranına sahip olduklarını beyan etmişlerdir.
Buna göre çalışmaya katılan engellilerin çok büyük bir bölümü **orta ve üst düzey** engel oranına sahiptir.
6. Engelli bireylerin **%51** 'i yirmi yıl ve üzeri süregelen bir engele sahip olduklarını bildirmiştir. Ankete katılan kişilerin % 57'sinin engeli doğuştan meydana gelmiştir.

Afet ve acil durum tecrübelerine ilişkin bulgular;

7. Ankete katılan bireylerin **% 72'si** herhangi bir afete maruz kalmazken; **% 28'si** en az bir afet yaşadıklarını beyan etmiştir.
Bu bilgiler ışığında çoğu engelli bireyin herhangi bir afet deneyiminin olmadığı değerlendirilebilir.
8. Afete maruz kalan bireylerin **% 92'si deprem**, **% 5'i yangın** ve **% 8'i ise sel** afeti yaşadığını bildirmiştir. (Engelli bireylerin birden fazla afet yaşayabileceği göz önünde bulundurulmuştur)
Bu sonuçlar ülkemizdeki deprem gerçeğini ve depremin neden olduğu risklere karşı hazırlıklı olmanın önemini vurgulamaktadır.
9. Afete maruz kaldığını bildirenlerin **% 53'ü** afet anında ya da sonrasında ailesinden veya çevresinden destek aldığını bildirirken; **% 47'si** ise herhangi bir destek ya da yardım almadığını belirtmiştir.
Dezavantajlı gruplar için "**Çevresi içinde birey**" ilkesi göz önüne alındığında; engelli bireyleri yakın çevresi ile birlikte düşünmek ve afet risklerine karşı güvenli bir yaşam tesis etmek için atılacak adımlarda destek ağındaki kişileri de sürece dâhil etmek önem arz etmektedir.
10. Afete maruz kaldığını bildiren engellilerin **% 62'lik** büyük bir bölümü afet anında ya da sonrasında yardıma ve desteğe ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.
Bu bilgiler ışığında bireyler için afet anı ve sonrasında yakın çevresindeki ve destek ağındaki kişilerin yardımının önemi ve gerekliliği vurgulanması gereken bir husustur.
11. Ankete katılan engelli bireylerin **% 61'i** şimdiye kadar afetler konusunda herhangi bir eğitim almadığını belirtmiştir.
Engelli bireylerin çoğu kamusal eğitim imkânlarının sunumunda göz ardı edilmeleri ya da mevcut afet bilinci konusundaki eğitim içeriklerinin engel durumlarına göre erişilebilir nitelikte olmaması gibi nedenlerle afetler konusunda herhangi bir eğitim alamamaktadır.
12. Afetler konusunda daha önceden eğitim aldığını bildiren engellilerin **% 57'si** almış olduğu eğitimin kendisi için verimli olduğunu belirtmiştir. Buna göre her iki engelliden birisi afetler konusunda aldığı eğitimleri faydalı ve etkin bulmuştur.

Afet risklerine hazırlığa ilişkin bulgular;

13. Ankete katılan engelli bireylerin sadece % 30' u evine zorunlu deprem sigortası (DASK) yaptırmıştır. Yangın, sel, deprem gibi afetlere karşı konut sigortası yaptıran engellilerin oranı ise yalnızca % 37' dir.

Buna göre her 10 engelli bireyden sadece 3 kişi yaşadığı konutu deprem, yangın ya da sel gibi afetlere karşı sigortalatmıştır. DASK verilerine göre ise Türkiye'de her 10 evden 4' ünde zorunlu deprem sigortası bulunuyor.¹ Bu sonuçlar, genelde toplumda özelden engelli bireylerde afetlere karşı risk azaltma hazırlığının ve risk azaltma aracı olarak sigorta bilincinin henüz gelişmediğini göstermektedir.

14. Engelli bireylerin % 85' i herhangi bir **aile afet planı** ve **tahliye planı** oluşturmadıklarını, % 81' i **afet ve acil durum çantası** hazırlamadığını, % 82' si ise olası bir afet sonrası aile toplanma bölgesini belirlemediklerini bildirmiştir.

Bu bilgiler ışığında her 10 engelliden 8' inin afet risklerine hazırlık kapsamında herhangi bir planlama yapmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Engelli bireyler ve ailelerinin çok büyük bir bölümünün olası afet risklerine karşı planlı yaşamı göz ardı ettiği değerlendirilebilir.

15. Ankete katılan ve herhangi bir işyerinde çalıştığını bildiren engellilerin % 43' ü iş yeri afet planı olduğunu, % 42' si tahliye planlarının bulunduğunu, % 65' i işyerinde yangın söndürme cihazının var olduğunu, % 56' sı acil ışıklandırma sistemi ve çıkış levhalarının bulunduğunu, % 51' i ise afet eğitimi ve tatbikatları gerçekleştirdiklerini belirtmiştir.

Bireysel hazırlık ve önlemler ile kıyaslandığında afet ve acil durum risklerine karşı örgütsel hazırlık seviye ve bilinç düzeyinin nispeten daha gelişmiş olduğu anlaşılmaktadır.

16. Ankete katılanların % 64' ü yani her 10 engelliden ortalama 6 kişi yaşadığı mekânda dolap, vitrin, televizyon, ayna, mobilya gibi eşyaları sabitlemediğini belirtmiştir.

Bu durum çoğu engelli bireyin **yapısal olmayan risklerin** azaltılması konusunda yaşamsal mekânlarda herhangi bir önlem almadığı yani çoğu bireyde **tehlike avı** bilincinin gelişmediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

17. Engelli bireylere, "her an bir afet ve acil durum yaşanabileceğinin farkında olup olmadıkları" sorusu sorulmuş ve % 77 oranında "**evet**" cevabı alınmıştır. Bu farkındalığa rağmen engelli bireylerin % 56' sı "kendilerini afet ve acil durumlara karşı hazır hissetmediklerini" belirtmiştir.

Değerlendirme:

Afet farkındalığı ve afete hazırlık ekseninde ele alınan bu çalışma ile işitme, fiziksel ve görme engelli bireylerin genel anlamda bilinç ve bilgi düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan kişilerin yarısından fazlası erkektir. Tüm engelli bireylerin yüzde seksen

¹ <https://www.dask.gov.tr/toplumsal-paylasim-etkilesimli-deprem.html>

dördünün medeni durumu bekârdır. Bu durum, engelli bireylerin destek ağındaki kişilerin kimlerden oluşabileceği konusunda fikir edinilmesine ve değerlendirme yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Çalışmaya katılanların % 70' e yakın bir kısmı 15-29 yaş aralığındaki genç engelliler iken, diğer kısmı 29 yaş üstü yetişkinlerden oluşmaktadır. Yerel boyutta proje hedef kitlesinin çoğunun genç ve yetişkin engellilerden oluşması, afet farkındalığı konusundaki biliş düzeyinin gelişimi ve proje sonuçlarının yaygınlaştırılması bakımından önemlidir.

Anket çalışmasının engel grupları arasında eşit oranda tutulması ve uygulanması hedeflenmiştir. Ancak meydana gelen sınırlılıklar nedeniyle çalışmaya katılan bedensel ve işitme engelli bireylerin oranı görme engellilere göre daha fazladır. Çalışmaya dâhil olan bireylerin % 81'i yüzde kırk ile yüzde yetmiş dokuz aralığında engel oranına sahiptir. % 16'sı ise yüzde seksen ile yüzde yüz aralığında değişen oranda engellidir. Buna göre hedef grubundaki bireylerin % 97' si orta ve ağır derecede engel oranına sahiptir. Bu veriler, afet risklerine karşı hazırlıkta engelli bireylerin kendi potansiyellerini ortaya koymaları ile birlikte destek ağındaki kişilerin de katkısının önemini ortaya çıkarmaktadır.

Anket sonuçlarına göre her 10 engelliden 7'si daha önce bir afet yaşamamıştır. Afete maruz kaldığını bildirenlerin % 92'lik gibi çok büyük bir bölümü ise deprem tecrübesi yaşadığını belirtmiştir. Bu sonuçlar afetlere hazırlıkta deprem gerçeğini bir kez daha vurgulamaktadır. Daha önce hiç afet yaşamamış engelli bireylere afet ve acil durumlar konusunda bilgi ve farkındalık kazandırılmasının hedeflenmesi, projenin önemini ortaya koymaktadır. Nitekim anket sonuçlarına göre engelli bireylerin büyük bir bölümü daha önce her hangi bir afet bilinci eğitimi almamıştır.

Elde edilen istatistiksel bulgulara göre engelli bireylerin afet risklerine karşı bilgi, bilinç, planlama ve hazırlık düzeyi ile müdahale kapasiteleri düşük seviyededir. Sigorta bilinci, aile afet planı, afet ve acil durum çantası hazırlığı, tahliye planları, daha önce afet eğitimi alınıp alınmadığı, yapısal olmayan risklerin azaltılması gibi önlem ve hazırlık stratejileri verilerine bakıldığında engelli bireylerin afet risklerine karşı hazır olmadığı değerlendirilmesi yapılabilir. Zira engelli bireylerin çoğu her an bir afet yaşanabileceğinin farkında olmasına rağmen yarısından fazlası afet ve acil durumlara karşı kendilerini hazır hissetmemektedir. Anket verileri, bireysel anlamda engellilerin afet risklerine karşı yeterli düzeyde hazır olmadığı gerçeğini ortaya koyarken, iş yeri ya da çalışılan kurum temel alındığında örgütsel/kurumsal hazırlık seviye ve bilinç düzeyinin nispeten daha gelişmiş olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Engelli bireylerin % 69' u anket sonucunda afet farkındalıklarının arttığını belirtmiştir. Nitekim bu çalışmanın amaçlarından birisi engelli bireylerin afet bilinç düzeylerinin tespit edilmesiyle birlikte engellilere afet bilinci konusunda farkındalık kazandırılmasıdır. Bu çalışma ile hazırlanan proje çıktılarında altlık oluşturacak önemli bulguların elde edilmesi ve

engelli bireylere afetler konusunda farkındalık kazandırılması bakımından istenilen sonuçlar elde edilmiştir.

Bununla birlikte engelli bireylerin % 85' i doldurulan anket çalışmasının ve proje çıktılarının kendilerine fayda sağlayacağına inanmaktadır. Proje sonuçlarından beklentilerin yüksek olması, engelli bireyler için afet bilinci eğitiminin önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Arz ederim.

Recep BAYAR
İl Afet ve Acil Durum Müdürü
Proje Koordinatörü

Ek: Anket Sonuçları (19 sayfa)